

Studia towaroznawcze – specyfika, wymagania, przesłanki wyboru

Studying Commodity Science – Peculiarity, Requirements, Premises of Choice

Key words: commodity science, teaching programs, expectations of candidates

Abstract: In the paper the results of analyses concerning of peculiarity of the commodity science faculty are presented. The aim of the elaboration was *to identify the peculiarity, requirements and premises of choosing the commodity science faculty*. The empirical research was conducted with the use of a direct interview which is a technique typical for quantitative analyses. Respondents answered 9 open questions. Representatives of the 4 entities possessing full academic qualifications concerning the discipline *management and quality sciences* took part in the project. Analysis of the gathered information allowed to claim that the commodity science faculty is an interdisciplinary one and offers a very wide knowledge to the students. Also a possibility of gaining a professional title of engineer constitutes an advantage over another faculties.

Słowa kluczowe: towaroznawstwo, program nauczania, oczekiwania kandydatów

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki analiz w zakresie określenia specyfiki kierunku studiów towaroznawstwo. Celem opracowania była *identyfikacja specyfiki, wymagań oraz przesłanek wyboru kierunku studiów towaroznawstwo*. Badanie empiryczne przeprowadzono z wykorzystaniem wywiadu bezpośredniego (osobistego), który jest techniką typową dla analiz jakościowych. Ankietowani odpowiadali na 9 pytań o charakterze otwartym. Uczestnicy projektu reprezentowali 4 ośrodki, które posiadają uprawnienia akademickie z dyscypliny *nauki o zarządzaniu i jakości* (do 2018 roku *towaroznawstwo*). Analiza informacji zebranych w toku badania empirycznego pozwoliła stwierdzić, że kierunek towaroznawstwo to studia o charakterze interdyscyplinarnym, które oferują słuchaczowi bardzo rozległą wiedzę. Przewagą nad innymi kierunkami jest także możliwość uzyskania tytułu zawodowego inżyniera.

Wprowadzenie

Dokonywanie wyborów to prawdopodobnie jedna z najważniejszych decyzji w życiu człowieka. *Co zjeść na śniadanie? Jakie ubranie dziś włożyć? Jaki wybrać kierunek studiów? Pracować w kraju czy wyjechać za granicę?* Niektóre decyzje mają istotny wpływ na nasze życie, inne wydają się błahe i mało ważne.

Wybór kierunku studiów jest dla wielu młodych ludzi jedną z pierwszych możliwości podjęcia dojrzałej decyzji. To właśnie studia są jednym z etapów niezbędnych

na drodze zamierzonej z rozmachem kariery zawodowej, umożliwiają świadomy rozwój i funkcjonowanie w społeczeństwie wiedzy.

Decyzja o wyborze kierunku studiów powinna być poprzedzona starannym zebraniem informacji o ofercie edukacyjnej różnych szkół wyższych, analizą własnych zainteresowań oraz możliwości. Bardzo ważną rolę odgrywają również środki finansowe, które czasami mogą stanowić barierę nie do pokonania.

Według danych statystycznych w Polsce funkcjonuje około 400 szkół wyższych (<http://ideoforce.pl>). Taka mnogość uczelni, wydziałów, kierunków, specjalności i modułów studiów sprawia, że młody człowiek – maturzysta staje przed bardzo trudnym wyborem.

Badania przeprowadzone przez autorkę pokazują, że wśród przyszłych studentów można wyróżnić dwa modele zachowań:

- wybieram konkretny kierunek, *jestem zdeterminowany, to moja pasja* (maturzysta zdecydowany, ma konkretne zamiary i oczekiwania),
- poszukam w Internecie, zapytam rodziców, *pójdę tam, gdzie koledzy, może będzie fajnie* (uczeń, który poszukuje, zastanawia się i analizuje dostępne informacje).

Wobec powyższego za cel niniejszego opracowania przyjęto: *Identyfikację specyfiki, wymagań oraz przesłanek wyboru kierunku studiów towaroznawstwo.*

Uwagi metodologiczne

Badanie empiryczne przeprowadzono z wykorzystaniem wywiadu bezpośredniego (osobistego), który jest techniką typową dla analiz jakościowych (Van Maanen 1995; Morgan 1986; Smircich 1997; Czarniawska-Joerges 1998; Kunda 2002; Jemielniak (red.) 2012; Juszczyk 2013; Kostera 1996).

Zgodnie z zasadami przeprowadzania badań jakościowych (Maison 2015; Kaczmarek, Olejnik i Springer 2014) dobór próby miał charakter celowy. Udział w badaniu zaproponowano 46 osobom. Problematyka opracowania koncentruje się wokół specyfiki kierunku studiów towaroznawstwo, a zatem uczestnicy projektu to słuchacze pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia (lub szkoły doktorskiej), którzy wybrali kierunek studiów towaroznawstwo. Ankietowani reprezentowali 4 ośrodki (Uniwersytet Morski w Gdyni, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu), które posiadają uprawnienia akademickie z dyscypliny *nauki o zarządzaniu i jakości* (do 2018 roku *towaroznawstwo*).

Respondenci odpowiadali na 9 pytań o charakterze otwartym. Najkrótszy wywiad trwał 2:16, zaś najdłuższy 10:56 minut. Wszystkie rozmowy miały charakter anonimowy, były nagrywane, o czym uczestnicy zostali poinformowani. Wszyscy respondenci wyrazili zgodę na rejestrację odpowiedzi. Każdorazowo rozmowa była prowadzona w siedzibie uczelni, której słuchaczem jest uczestnik projektu. Wywiady zostały przeprowadzone w okresie od 30 stycznia do 10 marca 2020 roku.

Interpretacja wyników badania empirycznego została poprzedzona transkrypcją przeprowadzonych wywiadów. Następnie poddano je szczegółowej analizie. Odnaleziono punkty wspólne oraz wskazano istotne różnice.

Specyfika studiów towaroznawczych

Kierunek studiów towaroznawstwo, podobnie jak odpowiadająca mu dyscyplina naukowa¹, ma charakter interdyscyplinarny (*Zakres merytoryczny dyscypliny naukowej Towaroznawstwo w ramach dziedziny Nauki Ekonomiczne* 2007). W literaturze można spotkać również określenie multidyscyplinary (Karpień, Skrzypek 2000). J. Żuchowski (Żuchowski, Żuchowska-Grzywacz 2018) używa określenia, że towaroznawstwo jest interdyscyplinarne, ponieważ łączy się nie tylko z dziedziną nauk ekonomicznych, ale także, na zasadzie wzajemności, z naukami przyrodniczymi i technicznymi. Studenci również dostrzegają wspomniane związki. Zapytani o przewagi towaroznawstwa nad innymi kierunkami studiów w znaczącej większości wskazań wskazali właśnie na jego interdyscyplinarny charakter.

Towaroznawstwo to *kierunek najlepszy do rozwiązywania krzyżówek*², studenci uczą się wszystkiego. Słowa te świadczą, jak wszechstronną wiedzę zdobywają adepci wspomnianych studiów. Analiza programów studiów dostępnych na stronach internetowych pozwala stwierdzić, że trzy pierwsze semestry zawierają przedmioty stosunkowo ogólne, a konkretnych wyborów uczniowie dokonują od piątego semestru. *Nie trzeba od razu się deklarować, w czym się chce pracować. Pierwsze lata są bardzo ogólne.... Jest to taki szeroki zakres tematyczny, że każdy znajdzie sobie jakąś gałąź, która go zainteresuje i będzie go kręcić. Czy kogoś interesują kosmetyki, detergenty, czy materiały budowlane, jesteśmy na trzecim roku i dyskutujemy sobie.... Piszemy prace, takie które nas interesują: o deskach do pływania, bo pływanie to jej pasja, o podkładach, bo jestem wizazystką, o smarach do kółek od rolek, bo lubię jeździć. Można rozwijać swoje pasje i na tym pracować.*

Studia towaroznawcze mają charakter ogólny, a *wiedza jest urozmaicona*. Wśród specjalności oferowanych przez uczelnie wyższe królują *menedżer jakości* lub *produktu* czy *zarządzanie i inżynieria produkcji*. Jednak przeglądając informatory i dostępne informacje, można dostrzec, że ośrodki akademickie specjalizują się w wybranych, unikalnych problematykach (handlowo-celna, dietetyka, kosmetyki itp.)

Specyfika programów studiów dla kierunku towaroznawstwo, daje studentom niepowtarzalną sposobność poznania produktu *od środka*. *Mamy laboratoria, czyli nie tylko uczymy się z książek*. Liczne zajęcia o takim charakterze sprawiają, że *wchodzimy do laboratorium i sprawdzamy...* Jeden z uczestników badania porównał studia towaroznawcze do dietetyki, *oni patrzą tylko na skład produktu, my możemy go zbadać, dowiedzieć się z czego, jak powstaje i co w nim jest*.

¹ Formalnie dyscyplina towaroznawstwo istniała do 2019 roku.

² Kursywą zaznaczono przytoczone dosłownie fragmenty wypowiedzi uczestników badania, zarejestrowane w trakcie przeprowadzania wywiadów.

Zdecydowanym *handicapem* dla kierunku towaroznawstwo jest możliwość uzyskania tytułu zawodowego inżyniera. Studia towaroznawcze dzięki swej wieloobszarności pozwalają słuchaczom zdobywać wiedzę powstałą z zespolenia trzech nauk: przyrodniczych, technicznych oraz ekonomicznych (Zalewski 2004) z elementami zarządzania.

Jak zauważają uczestnicy badania, przewagą studiów na kierunku towaroznawstwo jest *możliwość podjęcia pracy w wielu placówkach, brak ograniczeń co do wyboru, a także sposobność rozwijania się w wielu dziedzinach jednocześnie.*

Wymagania studentów

Wymagania jako warunek lub zespół warunków, którym ktoś lub coś musi odpowiadać (<http://sjp.pl>), przekładają się na oczekiwania w odniesieniu do wybranego kierunku studiów. Jak zauważa A. Kaleta (Różycki 2017), były Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, wymagania studentów są wysokie, a zadaniem uczelni jest wykorzystać ich potencjał w przyszłości. Można przyjąć, że wymagania wobec kierunku studiów uwzględniają między innymi jego specyficzne przewagi nad innymi oferowanymi kierunkami. Pochodną wymagań są oczekiwania, jakie studenci wiążą z konkretnym wyborem.

Usystematyzowanie informacji uzyskanych w wyniku przeprowadzonego badania empirycznego pozwoliło na zakwalifikowanie udzielonych odpowiedzi (oczekiwań) do następujących grup (Lotko 2020):

- przygotowanie do pracy w zawodzie,
- uzyskanie wiedzy przydatnej w przyszłości,
- połączenia zajęć teoretycznych i praktycznych,
- uzyskanie konkretnej wiedzy i umiejętności,
- połączenie elementów ekonomicznych i zarządzania z pracą w laboratorium,
- inne (innowacje, staże itp.).

Oczekiwania są czymś, co powstaje w naszych głowach zupełnie nieświadomie. Oczekujemy od siebie, od innych, w każdej dziedzinie życia. Każdy z nas ma jakieś oczekiwania względem siebie: jak powinniśmy wyglądać, co powinniśmy umieć i co w życiu osiągnąć. Mamy swoją idealną wizję (<http://redefineyourself.pl>). Podobnie studenci kierunku towaroznawstwo mają swoją idealną wizję, czego i w jaki sposób powinni się nauczyć. *Na pierwszym, drugim roku byłam trochę zawiedziona... Jednak im dalej w las tym więcej ciekawych zajęć, rzeczy i przedmiotów, które faktycznie się przydają, rozwijają nas... dużo takich informacji, które zostały nam wyjaśnione.*

Podobnie jak audytorzy podczas auditów, studenci wskazali również potencjały. Oto wybrane fragmenty wypowiedzi, nad treścią których warto się zastanowić:

- *liczyłem na mniej spożywczy charakter kierunku,*
- *mogłoby być mniej laboratoriów na rzecz przedmiotów ekonomicznych,*
- *zajęcia laboratoryjne są bardzo podobne i mało praktyczne,*
- *spodziewałem się więcej praktyki (chodzi o staże – przypis autora),*

- mogłoby być więcej laboratoriów i staży,
- więcej praktyki niż teorii,
- więcej przedmiotów związanych z matematyką.

W znakomitej większości młodzież studiująca kierunek towaroznawstwo jest zadowolona i twierdzi, że ich oczekiwania w 100% zostały zaspokojone.

Przesłanki wyboru kierunku towaroznawstwo

Na podjęcie studiów towaroznawczych zdecydowałem się nie z przekonania, lecz przez przypadek... (Korzeniowski 2017). Tymi słowami rozpoczął swoje przemówienie z okazji Jubileuszu 50-lecia otrzymania doktoratu wybitny towaroznawca, jeden z czterech tytularnych profesorów w dziedzinie towaroznawstwo, profesor A. Korzeniowski.

Przypadek, los, a może zainteresowania lub pasja. *To była trudna decyzja, chciałam studiować germanistykę, ale dyrektor szkoły, w której się uczyłam, nie wyobrażał sobie mojej przyszłości bez przedmiotów przyrodniczych. Poprosił, abym spotkała się z jego córką, która tutaj³ studiowała i pracuje. Pasja, z jaką opowiadała o towaroznawstwie to był pierwszy punkt zaczepienia, że chcę to robić.*

B. Nawroczyński (1929) zwrócił uwagę, że pobudka do uczenia się musi tkwić w uczącej się jednostce. Nazywamy ją zainteresowaniem. Współcześnie, zgodnie z poglądem W. Okonia (2001), zainteresowania uważa się za wyuczony składnik zachowania, nabywany w toku orientacyjno-badawczej aktywności dziecka. Obaj autorzy piszą o motywacji do działania, określając ją jako *pobudkę do uczenia się* oraz *aktywność dziecka*. Zatem nie można mówić o rozwijaniu zainteresowań bez motywacji (Kupaj, Krysa 2016). M. Żylińska (2013) uważa, że motywacja jest pochodną zainteresowań ucznia. A. Gurycka (1989) zauważa, iż zainteresowania są utrwaloną, pojawiającą się ukierunkowaną jednolicie ciekawością. Ciekawość z kolei to silna chęć dowiedzenia się czegoś.

Wybrałem towaroznawstwo jako kierunek studiów. Kierunek ten wpasował się w moje zainteresowania oraz dał pogląd na to, co chciałbym robić w przyszłości. Zainteresowania są najlepszym wskaźnikiem prognostycznym drogi życiowej jednostki, stanowią pewną siłę napędową, która znajduje ujście w pracy lub rozrywkach o charakterze hobby (Klasińska 2011).

Interesuję się kosmetyką, piszę pracę o przeciwutleniaczach. Wybrałam kierunek towaroznawstwo, ponieważ interesuje mnie żywność i jej jakość. W dziedzinie własnych zainteresowań człowiek gromadzi znacznie więcej wiadomości niż przeciętnie. *Lubię badać żywność.* W procesie nauczania zainteresowaniom przypisuje się szczególne znaczenie, bowiem motywują do nauki (Strelau, Jurkowski i Putkiewicz 1974) i sprawiają, że uczeń łatwiej koncentruje swoją uwagę na treściach, które stanowią

³ W miejscu (uczelni) przeprowadzenia badania.

przedmiot zainteresowań (Gurycka 1989). *Ciekawią mnie aspekty biochemii i mikrobiologii – lubię zaglądać do żywności, jej komórek, czytać o ich funkcjonowaniu.*

Ciekawi mnie wiedza o produktach, jak się je wytwarza, jak to wpływa i jakie przemiany może spowodować w organizmie człowieka. Ciekawość przejawia się w dobrowolnym dążeniu do poznawania otaczającego świata i rozwiązywania problemów ważnych dla podmiotu. Poznawaniu zjawisk, które wywołały ciekawość, towarzyszą zazwyczaj uczucia pozytywne: satysfakcja, radość, przyjemność, i zadowolenie (Tokarz 1989). Szukałem czegoś innego, czegoś bardziej kreatywnego. Kierunku, który byłby związany z marketingiem, chemią... Kierunek towaroznawstwo wydawał mi się ciekawy...

Wszystkie pasje, zajawki, koniki... (Empik 2019), gdy coś pasjonuje człowieka poświęca temu uwagę, czasem nawet zatracą się bez reszty, pogłębia swoją wiedzę, szuka inspiracji, *wgryza się w temat. Ja bardzo sobie cenię pracę w laboratorium i jest to dla mnie całe życie, nie potrafiłabym robić nic innego niż szukać, dowodzić pewnych tez, weryfikować...*

Wybrałem towaroznawstwo jako kierunek studiów, ponieważ na tych studiach mamy możliwość zdobycia wiedzy... Wiedza w przeciwieństwie do informacji jest czymś, co rozwija się w umyśle człowieka, poprzez przemyślenia, łączenie danych i informacji, zrozumienia, intuicji oraz doświadczenia i, ze względu na swoją złożoność, jest trudna do sformalizowania (Walczak 2010). Przeważająca większość studentów kierunku towaroznawstwo jako główną pobudkę wyboru wskazała chęć zdobycia konkretnej wiedzy. Głębszy przegląd odpowiedzi pozwala wskazać trend, zgodnie z którym uczniowie planują konkretne szczeble kariery naukowo-zawodowej... skończyłam technikum żywieniowe, towaroznawstwo wydawało mi się kierunkiem, który w dużym stopniu pozwala mi poszerzyć wiedzę o żywieniu. Analiza informacji zebranych w toku badania empirycznego pozwala stwierdzić, że studenci wybrali kierunek studiów towaroznawstwo celowo i są zdeterminowani, aby zdobyć konkretną wiedzę i umiejętności.

Moi rodzice są związani z pracą z towarem, zawsze mnie to interesowało. Wybór ścieżki zawodowej nie zawsze jest łatwy, jest to decyzja na wiele lat. Młodzi ludzie, którzy dopiero zaczynają dorosłe życie i poznają swoje możliwości, mogą mieć problemy z podjęciem takiej decyzji. Z dziada pradziada... są rodziny, w których od wielu lat potomkowie obierają ten sam zawód. Zasada przechodzenia fachu z pokolenia na pokolenie stosowana jest od wieków. Obecnie najczęściej zdarza się to wśród lekarzy, prawników czy artystów (<http://szczecin.naszemiasto.pl>). Ale towaroznawcy-rzeczoznawcy też przekazują pasję oraz zainteresowania swoim dzieciom i wnukom. Moja Mama była towaroznawcą, to uczyniło nasze dzieciństwo kolorowym...

Podsumowanie

Ostatnie kilkanaście lat to czas wielu zmian w obszarze szkolnictwa wyższego, którego oferta dydaktyczna została w dużej mierze uwolniona od dyktatu centralnego i poddana ocenie oraz zasadom wolnego rynku. Zmiana statusu jednostek kształcenia wyższego, likwidacja minimów programowych, dowolność tworzenia i nazywania kierunków studiów wpłynęły na kształt nowego systemu edukacji. Rewolucja w systemie nauki polskiej, przeprowadzona w roku 2019, sprawiła, że towaroznawstwo, po blisko stuletnim funkcjonowaniu jako odrębna dziedzina bądź dyscyplina wiedzy, zostało włączone do nowej dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości. Rezygnacja z historycznej nazwy towaroznawstwo w przypadku kierunku studiów dokonała się w Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu, gdzie studenci w roku akademickim 2020/2021 podjęli naukę już nie na kierunku *Towaroznawstwo*, ale na kierunku *Jakość i rozwój produktu*.

Analiza informacji zebranych w toku badania empirycznego pozwoliła stwierdzić, że kierunek towaroznawstwo to studia o charakterze interdyscyplinarnym, które oferują słuchaczowi wiedzę o charakterze bardzo rozległym. Unikalne jest uczenie się *na żywo* oraz praca w laboratoriach, która pozwala na poznanie produktu *od środka*. Przewagą nad innymi kierunkami (szczególnie tymi z grupy typowo ekonomicznych) jest możliwość uzyskania tytułu zawodowego inżyniera. Wreszcie, towaroznawstwo jest *kierunkiem przyszłościowym i nie jest ukierunkowane tylko na jeden zawód, co daje wiele możliwości rozwojowych...*

Bibliografia

1. Cytat z reklamy Empik, (2019), Empik.
2. Czarniawska-Joerges B. (1998), *Narrative Approach in Organization Studies*, Thousand Oaks London.
3. Gurycka A. (1989), *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, WSiP, Warszawa.
4. *Stwórz lepszą wersję siebie*, <http://redefineyourself.pl> [data dostępu 20.10.2020].
5. *Tradycje rodzinne ważniejsze niż talent?*, <http://szczecin.naszemiasto.pl> [data dostępu 20.10.2020].
6. Jemielniak D. (red.) (2012a), *Badania jakościowe*, tom I, *Podejścia i teorie*, PWN, Warszawa.
7. Jemielniak D. (red.) (2012b), *Badania jakościowe*, tom II, *Metody i narzędzia*, PWN, Warszawa.
8. Juszczak S. (2013), *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
9. Kaczmarek M., Olejnik I., Springer A. (2014), *Badania jakościowe. Metody i zastosowania*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
10. Różycki B. (2017), *Rozmowa z prof. A. Kaletą*, „Gazeta Wrocławska”, Wrocław.
11. Karpień Ł., Skrzypek M. (2000), *Towaroznawstwo ogólne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków.
12. Kłasińska B. (2011), *Kształtowanie zainteresowań uczniów wyzwaniem współczesnej i przyszłej edukacji*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, Tom 18, nr 1.

13. Korzeniowski A. (2017), *Przemówienie z okazji odnowienia doktoratu*, [w:] *Odnowienie doktoratu prof. zw. dr. hab. Andrzeja Korzeniowskiego, dr. h.c. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
14. Kostera M. (1996), *Postmodernizm w zarządzaniu*, PWE, Warszawa.
15. Kunda G. (2002), *Engineering Culture: control and commitment in a high – tech corporation*, Philadelphia.
16. Kupaj L., Krysa W. (2016), *Zainteresowania i motywacja w procesie efektywnego nauczania*, „Trendy”, nr 1.
17. Lotko M. (2020), *Posttwaroznawstwo. Czy warto wybrać?* Wydawnictwo ITeE – PIB, Radom.
18. Maison D. (2015), *Jakościowe metody badań marketingowych*, PWN, Warszawa.
19. Morgan G. (1997), *Images of Organization*, PWN, Warszawa.
20. Nawroczyński B. (1929), *Dynamika zainteresowań*, „Kwartalnik Pedagogiczny Organu Sekcji Pedagogicznej Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowego Nauczyciela Szkół Powszechnych”, nr 1.
21. Okoń W. (2001), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
22. Smircich L. (1997), *Postmodern Management Theory*, Aldershot, England.
23. *Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pl> [data dostępu 20.10.2020].
24. Strelau J., Jurkowski A., Putkiewicz Z. (1974), *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, PWN, Warszawa.
25. Tokarz A. (1989), *O wzbudzaniu ciekawości. Stymulatory ciekawości i motywacji poznawczej*, „Przegląd Psychologiczny”, Tom XXXII, nr 3 i 4.
26. Van Maanen J. (1995), *Fear and Loathing in Organization Studies*, “Organization Science”, no 6(6).
27. Walczak W. (2010), *Kompetencje jako element wiedzy*, „Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw”, nr 5.
28. *Zakres merytoryczny dyscypliny naukowej Towaroznawstwo w ramach dziedziny Nauki Ekonomiczne* (2007), Uchwała Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, Warszawa.
29. Zalewski R. (2004), *Towaroznawstwo nauk przyszłości*, „Towaroznawcze Problemy Jakości”, nr 1.
30. Żuchowski J., Żuchowska-Grzywacz M. (2018), *Kierunek na zrównoważony produkt. Aspekty prawne i towaroznawcze*, Wydawnictwo ITeE – PIB, Radom.
31. Żylińska M. (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.

dr hab. Małgorzata Lotko, prof. UTH

Katedra Zarządzania i Jakości Produktu

Wydział Inżynierii Chemicznej i Towaroznawstwa

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu